

מיגון לשמחה

"מחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור
המן לברוך מרדכי" (מגילה ז:), "לעשות אותם ימי משתה
ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים"
(אסתר ט, כ"ב). מהו הרעיון העומד מאחרי הלכות אלו
השייכות לפורים?

מצינו סתירה בהלכות לשון הרע: "אמר רבא: האי
לישנא בישא אע"פ דלקבולי לא מבעי, מיחש ליה מבעי"
(נדה סא.) - פירוש, לשון הרע אע"פ שלקבלו אסור,
לחוש לו צריך. וממה נפשך, אם אסור לקבל דברי לשון
הרע, יהיה אסור אף לחוש להם, שהרי החשש הוא תוצאה
של קבלה והאמנה. ואם מותר לחוש, יהיה מותר לקבל,
ומה ראית לאסור כולו אם התרת מקצתו? וכעין זה מצינו
בהנחית חז"ל בבחירת רב. שאע"פ שאמרו: "הלומד
מחברו, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, או
אפילו אות אחת, צריך לנהוג בו כבוד. שכן מצינו בדוד
מלך ישראל, שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד,
קראו רבו אלופו ומיודעו, שנאמר: ואתה אנוש כערכי,
אלופי ומיודעי...". (אבות ו', ג'), אמרו במקום אחר:
"אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיו, ואם לא אל
יבקשו תורה מפיו" (מועד קטן יז.). ותמוה, אם הלומד
מחברו אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד, ודוד קרא
לאחיתופל רבו אלופו ומיודעו על שלמדו שני דברים,
מדוע החמירו חז"ל בענין בחירת הרב, שצריך לדמות
למלאך ה', ולמה לא נסתפק בפחות מכך? ונסיים להקשות
ממה שהנחנו חז"ל בבחירת חבר: "...איזוהי דרך רעה
שיתרחק ממנה האדם? ... ר' יהושע אומר: חבר רע, ר'
יוסי אומר: שכן רע...". (אבות ב', י"ד). ובמקום אחר
אמרו: "הלל אומר: הוי מתלמידי של אהרון, אוהב שלום
ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" (שם
א', ב'). כיצד נאהב שלום ונרדפו אם מצווים אנו
להתרחק מחבר רע או משכן רע? כיצד ציפו חז"ל שנאהב
את כל הבריות כאשר על חלקן אמרו "זוהי דרך רעה
שיתרחק ממנה האדם"? או שנאהב את הבריות שבכללן אתה
מוצא אף בינונים ורשעים, או שנתרחק מהן כמפני הרעה,
הא והא כיצד? נוכל להבין מאמרי חז"ל אלו ע"פ עקרון
יסודי ביהדות.

שני כוחות חלק בורא עולם לעמו ישראל - כח בחירי
וכח סגולי. הכח הבחירי מתיחס לאדם מבחינת מעשיו,
מידותיו, שאיפותיו ומחשבותיו. יכול אדם לעלות מעלה
מעלה במעלות התורה, לעשות רצון קונו, לתקן מידותיו,

לשאוף להגיע אל-על, לחשוב ולהגות בקדושה. אך גם יכול לרדת לבאר שחת, להכעיס בוראו, להשחית מידותיו, ולחשוב רק רע כל היום. אין הכח הבחירי תלוי בשמים אלא בבחירת האדם, רצה יבחר בטוב רצה יבחר ברע - "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים". והנה בחר האדם ברע - "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" (בראשית ח, כ"א) - עוד מקדם הכעיס אלקיו מאס תורתו והשליך מעליו מצוותיו. גם בבחירי אנוש נגעה הזוהמה - "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז, כ'). דרך התורה קשתה בעיניו, הלך לרעות בשדות זרים, נפל לתהומא רבא, זנה מאלקיו - בכח הבחירי נכשל האדם. אך עוד כח ישנו באדם - הכח הסגולי. כח זה מתיחס לאדם מבחינת הקשר לאלוקיו. אין הוא תלוי במעשי האדם ובמחשבותיו, גם אינו מתיחס לבחירתו. סגולת ישראל הנחיל בורא עולם לעמו בחסדו ובטובו, ללא איבחון מעשיו ורצונותיו. זו מתנת אל הנמצאת גם במכמני נפשו של היהודי החוטא שהכעיס אלקיו עד שעזבו - "ישראל, אע"פ שחטא ישראל הוא". מבחינת הכח הסגולי צדיק ורשע שוים, כולם בניו של מלך מלכי המלכים וקשורים אליו בקשר נצחי, חי וקיים.

שתי מידות הנחיל בורא עולם בעולמו - מידת החסד ומידת האמת. מידת החסד קוראת לבחון את הטוב שבאדם, את גודלו ורוממותו. אין היא נבהלת ממעשיו הרעים ומשפלותו, בוחנת היא את הכח הסגולי שבו, את הצלם האלקי השוכן בקרבו, ואת רוממותו החבויה בו. גם לרשע אומרת מידת החסד צדיק אתה, שהרי בן המלך אתה, ונשמתי ממרום הרים נחצבה. לעומתה מידת האמת קוראת לבחון את הרע שבאדם, את שפלותו וירידתו. בוחנת היא כמה רחוק האדם ממה שיכול להיות, כמה נכשל בכח הבחירי שנתן לו אלקיו, ומואסת בו. מידת האמת קוראת לבער את הרע וללחום בכוחות הרשע, אין היא מושפעת מהצד החיובי שבאדם.

צריך הרבה רחבות מחשבה, שימת לב ורצון, לדעת מהי העת לכל מידה. פעמים שצריך האדם הבוחן רעהו להתלבש במידת החסד ופעמים במידת האמת. כשדנים אנו את האדם ללא צורך ללמוד ממנו, לתקנו, או להשתמש בו, חובה עלינו להשתמש במידת החסד, לראות את הכח הסגולי שבו, את צלם אלוקים שבקרבו, ולפיכך אסור להאמין ללשון הרע כלל. המאמין ללשון הרע אע"פ שאמת הוא, מתיחס לדלדול הכח הבחירי שבאדם שרואה מידת האמת, ואין זו העת להשתמש בה. גם אם למדת מחברך אות אחת תכבדו, כיון שהנך מחויב לראות את הטוב שבחברך ולאהבו "ואהבת לרעך כמוך... זה כלל גדול בתורה". אף יותר מכך, הנך מחויב לאהוב את כל הבריות, לראות את הטוב

בעולמו של הקב"ה ולשאוף לשלום. אבל פעמים עת היא להשתמש במידת האמת, ולראות את החסר באדם. כשלומדים מאדם או משתמשים בו חובה לברר אם ראוי הוא לכך. אם תלמיד יסתפק ברב ממוצע, או אדם יתחבר לחבר רע, כיון שיציר אלוקים הוא, גם שניהם לא יצלחו. גם רב הבא לתקן תלמידו, אם יראה רק את הטוב שבו לא יתקנו. לכל אלו נדרשת מידת האמת, ולכן צריך לחוש ללשונו הרע, לבחור רב הדומה למלאך ה' ולהתרחק מחבר רע ומשכן רע. נמצא שמידת החסד ומידת האמת לא רק שאין סותרות זו את זו, אלא משלימות זו את זו. רק צריך להשכיל ולדעת מהי העת לכל מידה.

ימי הפורים עת הם להסתכל במידת החסד על הכח הסגולי. בימים אלו אנו לועגים לכח הבחירי, ורואים את סגולת ישראל, שצדיק ורשע שוים בה - "מחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". מרדכי והמן מסמלים את הטוב והרע בעולם שהכח הבחירי תלוי בהם, לפיכך מחייב איניש לבסומי עד דלא ידע הבדל ביניהם, כיון שהזמן מסוגל לראות את הטוב הפנימי שלא תלוי בהם. בימים אלו פורצת אהבת הבריות, הנובעת מהתבוננות בכח הסגולי, מלב כל יהודי, ודורשת משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים. השמחה חובת היום היא, כיון שנובעת ממידת החסד הרואה את הגנוז בעמקי נשמת כל יהודי, ולכן גם אין חשש לקלוקל הנפש בסעודה ומשתה - "לעשות אותם ימי משתה ושמחה". ראויים וכדאיים ימי הפורים לנטישת קטנות הכח הבחירי ולהתעלות הכח הסגולי, לנטישת היגון ולהתעלות השמחה - "אשר נהפך להם מיגון לשמחה".

אכתוב מהרהורי ליבי מה שהניעני לכתוב דברים אלו. ימי הפורים קרובים לבוא, והלבבות מצפים לעליה הרוחנית ולהתרוממות הנשמה השייכות להם. בעוד כמה ימים נשמח כולנו בסעודה ובמשתה, ונפרוץ בריקודים מרנינים כל לב. ריקודים אלה חוויה לראותם, איך הרגליים ממאנות לנוח מקיפוצן, איך הידיים ממאנות להיפרד מחבוקן, ואיך הלב מתמלא שמחה, כשהנשמה מהללת יה.

בזה הזמן, גם אלו אשר במשך השנה היו לקויים בכח הבחירי, יוכלו להתרומם מעלה מעלה, בהתגלות הכח הסגולי. לא רק צדיקי עליון ובוחרי טוב רשאים לרקוד בכונה ובשמחה, אף אלו שנאבקו במשך השנה ב"בעל דבר", ונפלו ברשתו, מסוגלים ומחויבים לגלות את הטוב השוכן בקרבם. המבין את תוכן ימי הפורים יודע, שאין מקום למחשבות של קטנות וצמצום, כגון: "אין אני ראוי לשמוח ולהתעלות בריקודים, שהרי מעולם לא הייתי צדיק

הדור...". בשעות אלו נפתחים חלונות הלב, נכנס האור הסגולי המקשר אותנו לריבונו של עולם, ומתגלה לאלה היודעים לראותו. אמנם, ימי הפורים צריכים הכנה. אינו דומה מי שהגיע אליהם כיון שהוא תחת ממשלת הזמן, למי שהכין עצמו והשתוקק לבואם. ישנן דרגות בהתגלות הכח הסגולי, והם תלויות בכח הבחירי - לטוב ולרע. אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שנזכה להתרוממות הנשמה ולעליה רוחנית בימי הפורים, ולא יסופו ממנו עד עולם.